

Hallintovaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (Älykkäät rajat)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (Älykkäät rajat) (U 22/2016 vp): Hallintovaliokuntaan on saapunut jatkokirjelmä UJ 23/2017 vp — U 22/2016 vp mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- kansainvälisen yhteistyön yksikön päällikkö, eversti Mika Rytönen, sisäministeriö
- erityisasiantuntija Tanja Jaatinen, oikeusministeriö

Viitetiedot

Valiokunta on aiemmin antanut asiassa lausunnot HaVL 22/2016 vp ja HaVL 46/2016 vp.

VALTIONEUVOSTON JATKOKIRJELMÄ

Ehdotus

Komissio antoi uudet ehdotukset Euroopan rajanylitystietojärjestelmän perustamiseksi 6.4.2016 (COM(2016) 194 final ja COM(2016) 196 final). Ehdotuksia on käsitelty neuvoston Rajat-työryhmässä huhtikuusta 2016 alkaen sekä maahanmuutto-, raja- ja turvapaikka-asioiden strategisessa komiteassa kesäkuussa ja lokakuussa 2016.

Neuvoston yleisnäkemyks on muodostettu oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa 9.12.2016. Parlamentti on muodostanut kantansa 27.2.2017. Trilogineuvottelut on aloitettu maaliskuussa 2017 ja poliittinen kompromissi on saavutettu 29.6.2017. Asetusehdotus on tarkoitus hyväksyä lokakuussa 2017.

Valiokunnan lausunto HaVL 28/2017 vp

U-jatkokirjelmässä kuvataan Suomen keskeisten neuvottelutavoitteiden toteutumista ja esitetään, että Suomi voi kompromissitekstin kokonaistarkastelun pohjalta tukea neuvoston ja parlamentin välillä saavutettua poliittista yhteisymmärrystä.

Valtioneuvoston kanta

EES-järjestelmä on yksi keskeisistä sisäministeriön hallinnonalan EUprioriteettihankkeista. Suomi on saavuttanut neuvotteluissa pääosan keskeisistä tavoitteistaan. Näitä ovat mahdollisuus kansallisiin rekisteröityjen matkustajien (RTP) ohjelmiin, RTP:n lisääminen EES:n toiminnallisuudeksi, erillisten RTP-kaistojen käyttämisen mahdollistaminen, rekisteröityjen matkustajien rajanylitysten helpottamista manuaalisissa rajatarkastuksissa sekä biometriikan käytön joustavoittaminen rajatarkastuksissa siten, että kasvokuvaa ja sormenjälkiä voidaan käyttää vaihtoehtoisesti. Kompromissitekstissä todetaan komission esitystä selkeämmin jokaisen oikeudesta hakea muutosta toimivaltaiselta viranomaiselta ja tuomioistuimelta, jos henkilön tarkastusoikeutta tai virheen oikaisua ja tiedon poistamista koskeva pyyntö on hylätty.

Siltä osin kuin neuvotteluissa on ollut kyse tietojen luovuttamisesta kolmansille maille, Suomen ensisijaisena tavoitteena on ollut nimenomainen kiello tietojen luovuttamisesta kolmansille maille. Kompromissiteksti sisältää pääsääntönä edelleen luovuttamiskiellon.

Kieltoa koskevat poikkeusmahdollisuudet on muotoiltu aiempaa tiukemmin ja rajatumminkin. Tietojen luovuttaminen kolmansille maille olisi mahdollista poikkeuksellisissa hätätapauksissa silloin, kun tarkoituksena on torjua terrorismia tai muuta vakavaa rikollisuutta sekä tietyissä rajatuissa palauttamiseen liittyvissä tilanteissa, joiden osalta on täytettävä yleisessä tietosuojasetuksessa määritellyt vähimmäiskriteerit.

Suomi tavoitteli neuvotteluissa EES:n tietojen ehdotettua viittä vuotta olennaisesti lyhyempää säilytysaikaa. Kompromissitekstissä tietojen säilytysaika on kolme vuotta kaikille järjestelmän piiriin kuuluville ja viisi vuotta yliajalla oleskelemaan jääneille. Kompromissitekstin kokonaistarkastelun pohjalta Suomi voi tukea neuvoston ja parlamentin välillä saavutettua poliittista yhteisymmärrystä.

Suomi voi hyväksyä sen, että turvapaikkaviranomaisten pääsyä EES-järjestelmään aletaan selvittää joko EU:n yhteistä pakolaispolitiikkaa koskevan lainsäädäntöpaketin (ns. CEAS-paketin) tai mahdollisen yhteensopivuusehdotuksen yhteydessä. Tarkempi kanta muodostetaan, kun asiasta on annettu konkreettinen ehdotus.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Jatkokirjelmässä on kyse komission ehdotuksista Euroopan rajanylitystietojärjestelmän perustamiseksi (COM(2016) 194 final ja COM(2016) 196 final). Älykkäät rajat -asetuskokonaisuuteen kuuluu ehdotus Euroopan rajanylitystietojärjestelmästä (EES) sekä ehdotuksia muiden siihen liittyvien asetusten muuttamiseksi (Schengenin rajasäännöstö, VIS ja eu-LISA).

Valiokunnan lausunto HaVL 28/2017 vp

Rajanylitystietojärjestelmän avulla on tarkoitus parantaa rajatarkastusten luotettavuutta, mahdollistaa rajatarkastusautomaatiikan nykyistä laajempi hyödyntäminen sekä tehostaa sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvien uhkien torjuntaa. EES-järjestelmä on yksi keskeisistä sisäministeriön hallinnonalan EU-prioriteettihankkeista.

Saadun selvityksen mukaan neuvoston yleisnäkemyks on muodostettu oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa 9.12.2016 ja parlamentin kanta 27.2.2017. Trilogineuvotteluissa on saavutettu poliittinen kompromissi 29.6.2017. Asetusehdotus on tarkoitus hyväksyä lokakuussa 2017.

Valiokunta on aiemmissa lausunnoissaan (HaVL 22/2016 vp ja HaVL 46/2016 vp) pitänyt asetusehdotuksen jatkovalmistelussa tärkeinä rajaliikenteen sujuvuuden tarpeiden huomioimista, biometriikan liittämistä mukaan jo EES:n käyttöönoton yhteydessä sekä mahdollisuutta EES:n tietojen käyttämiseen myös terrorismin ja muun vakavan rikollisuuden torjunnassa. Mainitut asiat on otettu huomioon neuvoston ja parlamentin välillä saavutetussa kompromississa. Lainvalvontaviranomaisilla on pääsy järjestelmään vain selkeästi ja tarkkarajaisesti määritellyissä tapauksissa sekä EU:n tietosuojasääntelyn ja perusoikeuskirjan sallimissa rajoissa. Lisäksi kompromissitekstissä on mukana rekisteröityjen matkustajien rajanylityksiä nopeuttavia elementtejä.

Suomen tavoitteina asetuskokonaisuutta koskeissa neuvotteluissa ovat olleet mahdollisuus kansallisiin rekisteröityjen matkustajien (RTP) ohjelmiin, RTP:n lisääminen EES:n toiminnallisuudeksi sekä mahdollisuus erillisten RTP-kaistojen käyttämiseen rajanylityspaikoilla. Lisäksi biometriikan käyttöä rajatarkastuksissa on ollut tavoitteena joustavoittaa siten, että kasvokuvaa ja sormenjälkiä voidaan käyttää vaihtoehtoisesti. Nämä tavoitteet on neuvotteluissa saavutettu.

Valiokunta on tähdentänyt rekisteröidyn tehokkaiden oikeussuojakeinojen tärkeyttä. Asetusehdotuksen tekstiä onkin Suomen tavoitteen mukaisesti selvennetty myös siten, että asetuksessa säädetään selkeästi jokaisen oikeudesta hakea muutosta toimivaltaiselta viranomaiselta ja tuomioistuimelta, jos hänen tarkastusoikeutta, virheen oikaisua tai tiedon poistamista koskeva pyyntönsä on hylätty. Valiokunta pitää erittäin myönteisenä, että Suomelle tärkeät erityiskysymykset on aktiivisen vaikuttamistyön tuloksena otettu neuvottelutuloksessa huomioon.

Suomen ensisijaisena tavoitteena on tietojen luovuttamisen osalta ollut nimenomainen kieltä luovuttaa tietoja kolmansille maille. Kompromissitekstissä luovutuskieto on edelleen pääsääntönä. Tästä kiellosta poikkeaminen on saadun selvityksen mukaan määritelty aiempaa tiukemmin ja rajatummmin. Saavutetun kompromissin mukaan tietojen luovuttaminen kolmansille maille olisi mahdollista poikkeuksellisissa hätätapauksissa silloin, kun tarkoituksena on torjua terrorismia tai muuta vakavaa rikollisuutta. Tietojen luovuttaminen olisi mahdollista myös tietyin rajatuin edellytyksin kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseen liittyen. Näissä tapauksissa tulee olla taakkeet siitä, että yleisen tietosuojasäätelyn ((EU) 2016/679) mukaiset vähimmäiskriteerit täyttyvät.

Valiokunta korostaa edelleen, että korkeasta tietosuojan ja tietoturvan tasosta sekä perusoikeuksien turvaamisesta tulee huolehtia henkilötietojen käsittelyn kaikissa vaiheissa. EU:n uusi tietosuojalainsäädäntö on myös EES-järjestelmän kannalta keskeinen. EU:n tietosuojasääntelyssä biometriset tiedot määritellään arkaluonteisiksi tiedoiksi, joiden käsittelylle on asetettu erityiset edellytykset.

Valiokunnan lausunto HaVL 28/2017 vp

Suomi on tavoitellut sitä, että EES-järjestelmän tietojen säilytysaika olisi olennaisesti lyhyempi kuin ehdotettu viisi vuotta. Tietojen säilytysajaksi on tulossa kolme vuotta kaikille järjestelmään kuuluville ja viisi vuotta niille, jotka ovat jääneet oleskelemaan ns. yliajalle. Tältä osin Suomen tavoite ei siis neuvotteluissa toteutunut.

Valiokunta toteaa, että EES-järjestelmä sisältää sisäistä turvallisuutta ja rajaliikenteen hallintaa parantavia tekijöitä, jotka korostuvat etenkin Euroopassa vallitsevassa turvallisuustilanteessa. Järjestelmä lisää rajatarkastusten luotettavuutta, parantaa tilannekuvaa, tehostaa laittomasti maassa oleskelun valvontaa ja tukee rajat ylittävän vakavan rikollisuuden torjuntaa. Valiokunta katsoo valtioneuvoston tavoin, että saavutettu neuvottelutulos Älykkäät rajat -asetuskokonaisuudesta voidaan hyväksyä.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Hallintovaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 5.10.2017

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juho Eerola ps
varapuheenjohtaja Timo V. Korhonen kesk
jäsen Anders Adlercreutz r
jäsen Elsi Katainen kesk
jäsen Antti Kurvinen kesk
jäsen Mikko Kärnä kesk
jäsen Sirpa Paatero sd
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Veera Ruoho kok
jäsen Wille Rydman kok
jäsen Joonas Räsänen sd
jäsen Vesa-Matti Saarakkala si
jäsen Matti Semi vas
jäsen Mari-Leena Talvitie kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

istuntoasiainneuvos Henri Helo